

Göncz és a fuvolázó Eörsi

■ LOVAS ISTVÁN

A ki átlépte árnyékát címmel a hét elején jelent meg *Moldova* György legújabb könyve *Kardos Györgyről*. A *Moldova* György szíves közlése szerint Kasztreiner Györgyként született (hogy egy későbbi ávós milyen néven született, azt csak a megboldogult *Kubinyi Ferencnek* nem lehetett büntetlenül megemlíteni a magyarországi médiatálbok kasztja által irányított közéletben) későbbi kiadó a Katonapolitikai Osztályon (a rettegett „Katpol”) szolgált, ahol 1948-ban alezredesi rangot kapott. Hogy azután az Andrássy út 60. pincéjébe zárt Kardost korábbi elvtársai kegyetlenül megverjék.

Kardos, akárcsak *Aczél György*, már halott, és így nem tud beszélni. Sokak szerencséjére. Ezért is tett szolgálatot *Moldova*, aki Kardos iránt egyáltalán nem leplezett megbecsüléssel és szeretettel tette hozzáférhetővé egy részét annak is, aminek nem sokan örülnek. Például *Göncz Árpád*, a Magyar Köztársaság volt elnökének (akinek átvilágításának szövegét egyébként máig nem ismerjük) viszonyát Kardossal. Idézzünk *Moldovából*: „*Göncz sejtetően neheztelt és talán még ma is neheztel Kardosra – 1994-ben, majd 10 évvel Kardos halála után egy riportert szóba hozta nála, hogy a könyv »híres alapmondatát«: »a több igazság közül mindig az üldözött igazság az igazabb« – ki kellett hagyni a kiadó igazgatójának – nyilvánvalóan Kardosnak – a kérésére.*

– Hát hogy kérés lett volna, az kicsit enyhe! – jegyzi meg *Göncz*, a riportert rögtön szabadkozva helyesbít:

– Bocssáson meg: utasításra! – aztán a beszélgetés más témákra terelődik.

Minden *Göncz Árpád* iránt érzett tisztelem ellenére fenntartással fogadtam ezt az állítást. Számtalanszor ültem szemben Kardossal benyújtott kézirataim sorsáról vitatkozva, tapasztalataim szerint Kardos szinte soha nem kötött bele egyes mondatokba, főleg olyan jól hangzó, de az általánosságban elvesző frázisokba, mint a fentebb idézett. Van okom azt hinni, hogy az adott esetben sem hangzott el részéről semmiféle kérés vagy utasítás. Idézek abból a levélből, melyet *Göncz* 1973. október 4-én intézett Kardoshoz:

»– szeretnék a szövegen némileg módosítani, de a módosítást nem írtam bele, csak ceruzával, mert előbb szeretném, ha Ön, mint legilletékesebb, egyetértene vele...«

Vagyis a *Sarusokban* (mely címet Kardos javasolta *Göncznek*) a szerző Kardost előre felkérte végső cenzornak. *Göncz* Kardost nagyra becsülte, mint olvashatjuk az 1971-es regényét Kardosnak felajánló soraiból: „Ön, aki irodalmi életünkben az elvtelenségnek és dogmatizmusnak is szinte közmondásosan az ellenpólusát képviseli, mindenki másnál pontosabban érzékelheti nem csak a mű esetleges irodalmi, hanem morális értékét is.”

Kardos az iránta érzett nagybecsülés viszonzása helyett inkább jóindulattal kezelte *Göncz* könyvét, noha úgy vélte, a későbbi államelnöknek nincs meghatározó, gondolatait mozgósító élménye. Melyhez *Moldova* hozzászól: „Ez akkor is érvényes, ha jól tudjuk, hogy *Göncz* élete nem szűkölködött különböző megpróbáltatásokban. Megjegyzendő, ha egyedül az élmények mennyisége és minősége íróvá tehetne valakit, akkor magának Kardosnak is lettek volna esélyei, hogy akár a klasszikusok közé emelkedjen.”

Kardos nem szenvedhette a neki hízogó, de a háta mögött őt úton-útfélen mocskoló, „állandóan agresszívitásban szenvedő” *Eörsi Istvánt*. *Moldova* elmondja, mit jószolt egyszer Kardos *Eörsivel* kapcsolatban, akinek „el-lenzéki” magatartására jellemző, hogy 1969-ben már Párizsból írogathatott Kardosnak levelet (háttér, írja *Moldova*: Kardos rendkívüli nívódíjat adott *Eörsinek*). Vagyis húsz évvel azelőtt, hogy az egypártrendszer által valóban kemény ellenfeleinek tekintett magyarok egyáltalán nyugati útlevelet kaphattak. Kardos írásban közölt jóslata tehát *Eörsivel* kapcsolatban:

„Bár ígértem, hogy nem idézek eddigi levelezésünkből, engedj meg, hogy egyetlen mondat erejéig szavamat szegiem. 1969. október 22-én Párizsból írott levelet ezzel a mondattal zártad: »Előre köszönök mindent (és utólag is köszönök mindent), de remélem, nem leszek mindig kérelmező.«

Erre a levélre széljegyzetként ezt írkáltam: »Rövidesen, átkozódó!« Csak az időpontban tévedtem...”

De vajon hol lehet az idézett *Eörsi*-levél eleje? Nos, megtaláltuk a már megszűnt Reform c. hetilapnak még a rendszerváltás előtt megjelent egyik számában, amely Hej, más ez a szerelem, *Eörsi* pajtás címen *Kardos Györgyné* – Kardos özvegye – levelét tette közkincsé:

„Nemrég jelent meg egy könyv, *LEVELESKÖNYV* a címe. Írók, művészek hatvanas–hetvenes években írt leveleit gyűjtötték össze a kötet szerkesztői. A könyv *Eörsi István* néhány, férjemhez, Kardos Györgyhez, a Magvető Könyvkiadó néhai igazgatójához írott levelét is tartalmazza. *Györffy Miklós* a levelek kapcsán interjút készített *Eörsivel* a Gondolat-jel című rádióműsorban. Ebben az interjúban *Eörsi István* megrágalmazta férjemet. Férjem hagyatékában találtam az alábbi három levelet, mely három levél a kettőjük viszonyáról enyhén szólva más képet fest, mint amelyet *Eörsi* a riportban érzékeltetni próbált. A leveleket a riportot írásban megjelentető 168 Óra c. lap mind ez ideig nem volt hajlandó közlésre elfogadni. Ezért fordulok Önökhöz.

Budapest, 1989. október 19.”

Ezután következik a három *Eörsi*-levél. Az egyikük a *Moldova*-könyvben részben idézett levél, melynek – hogy rekonstruáljuk teljességében – eleje így hangzik: „Kedves Kardos Elvtárs! Szégyen gyalázat: Ismét kéréssel jelentkezem. Valószínűleg engedélyt kapok arra, hogy egy hónappal tovább maradjak idekint. Nagyon szeretném, ha lehetővé tennéd, hogy – amennyiben november elején nem jelenek meg személyesen – még egy hónapig kapja családom a kétezer forintot. (Azt hiszem, van rá elegendő fedezet.) Ezenkívül az utolsó hazulról kapott levél tanúbizonysága szerint a harmadik porció nem érkezett meg. Remélem, csak adminisztrációs hibáról van szó, és nem támadtak előre nem látott nehézségek? Ha lehet, kérlek, intézkedj ebben az ügyben is.”

Majd következik a *Moldovától* idézett *Eörsi*-zárómondat.

A Kardosné által idézett másik *Eörsi*-levél pedig így hangzik: „Kedves Kardos Elvtárs!

Nagyon köszönöm az elismerést (és velejáróját). Az előbbi mindig jókor jön, az utóbbi a legjobbkor jött. Az igazsághoz tartozik az is, hogy az előbbi ritkábban látogat meg, mint az utóbbi – innen magyarázható a váratlan öröm. Minthogy a köszönőlevél nem testemre szabott műfaj, zavartan elhallgatom.”

És egy képeslap a franciaországi festői Antibes-ből:

„Kedves Kardos elvtárs, ezen a szép vidéken próbálok én szépen fuvolázni, mint a túloldalon fellelhető rokon-szenves faun – innen is meg szeretném köszönni, hogy segítségemre voltál (megint segítettél), és így (legalábbis magamhoz képest) nyugodtan fuvolázhatok. Baráti üdvözléssel, *Eörsi István*.”

Eörsi István az évek során, akárcsak *Bismarck* ökre, semmit nem változott: agresszív, de pénzért fuvolázik.